

МІЖНАРОДНАЯ МІСІЯ ПА НАЗІРАННІ ЗА ВЫБАРАМІ

Рэспубліка Беларусь — Прэзідэнцкія выбары, 19 снежня 2010 года

ПАПЯРЭДНІЯ ВЫСНОВЫ І ЗАКЛЮЧЭННІ

Мінск, 20 снежня 2010 года – Дадзеныя папярэднія высновы і заключэнні з’яўляюцца вынікам агульных намаганняў Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДПЧ/АБСЕ) і Парламенцкай асамблеі АБСЕ (ПА АБСЕ).

Ацэнка была зробленая для вызначэння таго, ці адпавядалі выбары абавязацельствам краінаў-удзельніцаў АБСЕ, а таксама дзейнаму заканадаўству Рэспублікі Беларусь. Папярэднія высновы і заключэнні абвешчаюцца да заканчэння выбарчага працэсу. Падрабязная выніковая ацэнка будзе знаходзіцца ў частковай залежнасці ад правядзення пазасталых этапаў выбарчага працэсу, у тым ліку занясення ў пратаколы і абвешчэння вынікаў, а таксама ад працэсу разгляду магчымых скаргаў і апеляцыяў. Усебаковая канчатковая справаздача БДПЧ/АБСЕ, у якую ўвойдуць рэкамендацыі па ўнясенні магчымых ўдасканаленняў, будзе прапанаваная прыкладна праз восем тыдняў пасля завяршэння выбарчага працэсу. ПА АБСЕ прадставіць сваю справаздачу на сваёй зімовай сустрэчы ў Вене 24-25 лютага 2011 года.

ПАПЯРЭДНІЯ ВЫСНОВЫ

Прэзідэнцкія выбары паказалі, што ў Беларусі наперадзе значны шлях да адпаведнасці сваім абавязацельствам у рамках АБСЕ, нягледзячы на тое, што некаторыя маленькія крокі былі зробленыя. Ноч пасля выбараў была азмрочаная затрыманнямі большасці кандыдатаў, соцень актывістаў, журналістаў і прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці.

Нягледзячы на тое, што сам працэс галасавання быў ацэнены на “добра”, працэдуры значна пагоршыліся падчас падліку галасоў, нівелюючы крокі, зробленыя для паляпшэння выбарчага працэсу. Працэдуры падліку галасоў былі ацэненыя як “кепскія” і “вельмі кепскія” амаль на палове ўчасткаў для галасавання, на якіх праводзілася назіранне. Падлік пераважна праводзіўся ў цішыні і непразрыста, што падрывае давер да яго вынікаў. У многіх выпадках назіральнікаў абмяжоўвалі, і ў іх не было сапраўднай магчымасці назіраць за падлікам. У некаторых выпадках лічбы, занесеныя ў пратаколы галасавання на ўчастках для галасавання, мяняліся па прыбыцці ў ТВК.

У выбарах прынялі ўдзел шэраг кандыдатаў. Бясплатны эфір быў прадастаўлены ў непадцэнзурным фармаце, але ён быў абмежаваны па часе і маштабе. Упершыню дэбаты ў жывым эфіры далі кандыдатам магчымасць звярнуцца да выбаршчыкаў найпрост; дзейны кіраўнік дзяржавы вырашыў не прымаць удзел. Аднак бальшыня кандытатаў, што супрацьстаялі дзейнаму кіраўніку дзяржавы, не верылі ў справядлівасць выбарчых органаў і выбарчага працэсу.

Праграмы навінаў, якія выйшлі ў эфір і маніторынг якіх праводзіла МНВ БДПЧ/АБСЕ, надзялілі больш як 89 адсоткаў часу палітычных і выбарчых навінаў дзейнаму кіраўніку дзяржавы; нават з улікам перавагаў статусу дзейнага кіраўніка дзяржавы гэта шмат. Танальнасць асвятлення дзейнасці прэзідэнта Лукашэнкі была выключна станоўчай ці нейтральнай, а танальнасць асвятлення дзейнасці іншых кандыдатаў была пераважна адмоўнай. Адсутнасць плюралізму ў СМІ зменшыла магчымасці выбаршчыкаў рабіць падчас выбарчай кампаніі інфармаваны выбар. У дзень выбараў шэраг буйных інтэрнэт-сайтаў, а таксама некаторыя сацыяльныя сеткі і апазіцыйныя вэб-сайты, былі заблакаваныя.

Нягледзячы на некаторыя станоўчыя крокі па ўнясенні зменаў у Выбарчы кодэкс, прававыя рамкі ўсё яшчэ не даюць належнай гарантыі правядзення выбараў у адпаведнасці з абавязацельствамі АБСЕ. У наяўных прававых рамках важныя аспекты выбарчага працэсу застаюцца ня поўнасю прапісанымі. У прыватнасці, адсутнічаюць неабходныя абарончыя механізмы, якія дазволілі б гарантаваць чэснасць датэрміновага галасавання і падліку галасоў.

Цэнтральная выбарчая камісія (ЦВК) добра ажыццяўляла тэхнічныя аспекты выбарчага працэсу. Паседжанні праводзіліся адкрыта; іх наведвалі назіральнікі і СМІ. Аднак ЦВК не была аб'ектыўнай. Васьмёра кандыдатаў накіравалі сваіх прадстаўнікоў у ЦВК, але яны не мелі права голаса пры прыняцці рашэнняў. ЦВК прымала рэзалюцыі, спрабуючы патлумачыць дзейныя палажэнні заканадаўства, што тычацца правоў назіральнікаў і датэрміновага галасавання, але яна не здолела прадаставіць дастатковых раз'ясненняў.

Уключэнне ў склад тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВК) і ўчастковых выбарчых камісій (УВК) не менш як траціны сябраў палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў магло стаць станоўчым крокам. Аднак адсутнасць афіцыйных крытэраў, паводле якіх вызначалі сябраў камісій і адсутнасць дэталёва прапісаных працэдур зменшыла эфектыўнасць гэтага палажэння. Кандыдатам адмаўлялі без належнага тлумачэння і абгрунтавання. У сапраўднасці толькі 0,26 адсотка ўсіх сябраў УВК і 0,7 адсотка сябраў ТВК былі накіраваныя палітычнымі партыямі, што лічацца апазіцыйнымі.

Усе кандыдаты ў прэзідэнты прызнавалі, што рэгістрацыя ініцыятыўных груп і ўбор подпісаў прайшлі пры палепшаных умовах. У выніку адкрытай для ўдзелу працэдуры ЦВК зарэгістравала дзесяць кандыдатаў у прэзідэнты.

Кандыдаты былі здольныя без перашкодаў даносіць свае пасланні да выбаршчыкаў. Станоўчая змена ў юрыдычных рамках дазволіла кандыдатам праводзіць сустрэчы з выбаршчыкамі ўжо без папярэдняга атрымання дазволу. Аднак кампанію характарызавала адсутнасць аднолькавых правілаў гульні. БДПЧ/АБСЕ адзначыла выпадкі неналежнага выкарыстання адміністрацыйнага рэсурсу для агітацыі за дзейнага кіраўніка дзяржавы. У выніку, дзейны прэзідэнт і астатнія дзевяць кандыдатаў спаборнічалі ў няроўных умовах.

Нягледзячы на папраўкі, унесеныя ў 2010 годзе, прававыя рамкі, што зараз існуюць, не забяспечваюць эфектыўнага механізму разгляду скаргаў і апеляцыяў. Яны даюць ЦВК магчымасць разглядаць выбарчыя спрэчкі непаслядоўна і непразрыста. Ва ўмовах адсутнасці выразна прапісаных правілаў УВК і ТВК імправізавалі пры ўсталяванні працэдураў, выконваючы іх непаслядоўна. У дадатак, прававыя рамкі не ўтрымліваюць палажэнняў, якія дазвалялі б аспрэчыць вынікі выбараў.

ПАПЯРЭДНІЯ ЗАКЛЮЧЭННІ

Перадгісторыя

Выбары 19 снежня 2010 года, абвешчаныя Палатай прадстаўнікоў 14 верасня, былі чацвёртымі прэзідэнцкімі выбарамі з часу распаду Савецкага Саюза ў 1991 годзе. У новую канстытуцыю, якая была прынятая ў 1994 годзе, двойчы ўносіліся папраўкі праз рэферэндум: першы раз у 1996 годзе, калі былі пашыраныя паўнамоцтвы прэзідэнта, а

таксама была ўведзеная дзвюхпалатная сістэма парламента, а потым яшчэ раз, у 2004 годзе, калі было скасаванае абмежаванне абірацца не больш як на два прэзідэнцкія тэрміны. Гэта дало магчымасць дзейнаму прэзідэнту Лукашэнку балатавацца ў прэзідэнты.¹ На двух папярэдніх выбарах, за якімі ажыццяўлялася назіранне, г. зн. на прэзідэнцкіх выбарах 2006 года і парламенцкіх выбарах 2008 года, міжнародныя назіральнікі зрабілі выснову, што абавязацельствы па правядзенні дэмакратычных выбараў, якія на сябе бяруць краіны-ўдзельніцы АБСЕ, не былі выкананыя.²

Прэзідэнт надзелены шырокімі паўнамоцтвамі, г. зн. разам з выканаўчымі функцыямі ажыццяўляе значнае кіраванне іншымі галінамі ўлады. Згодна з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь прэзідэнт мае права прызначаць шэсць суддзяў, у тым ліку старшыню Канстытуцыйнага суда, распускаць суддзяў Канстытуцыйнага суда, а таксама прызначаць і звальняць усіх суддзяў, у тым ліку Вярхоўных суддзяў Вярхоўнага суда і ўсіх іншых судоў Рэспублікі Беларусь. Шырокія паўнамоцтвы прэзідэнта супярэчаць прынцыпу падзелу ўлады, замацаванаму ў Артыкуле №6 Канстытуцыі, таму што гэтыя паўнамоцтвы ставяць пад пытанне незалежнасць і непрадузятасць суддзяў і дзяржаўнай судовай сістэмы, у выніку чаго супярэчаць пункту 5.12 Дакумента Капенгагскай нарады.

Палітычная сістэма характэрызуецца слабой структурай палітычных партый, якія паступова аслабляліся цягам апошняга дзесяцігоддзя. У бягучым складзе парламента няма аніводнага дэпутата ад апазыцыі, а 103 з 110 мандатаў у 2008 годзе атрымалі незалежныя (якія не належаць ні да адной партыі) кандыдаты. Такім чынам, прэзідэнцкія выбары праходзілі ў палітычнай атмасферы, адзначанай недахопам палітычнага плюралізму і адкрытых дэбатаў у грамадстве.

Выбарчая сістэма і прававая база

Прэзідэнт абіраецца на пяцігадовы тэрмін у два туры ўсенародным мажарытарным галасаваннем. Каб выбары былі прызнаныя сапраўднымі, неабходна, каб у галасаванні прынялі ўдзел больш за 50 адсоткаў зарэгістраваных выбаршчыкаў. Калі ніводзін з кандыдатаў ня здолее атрымаць у першым туры больш за 50 адсоткаў галасоў выбаршчыкаў, што прынялі ўдзел у выбарах, не пазней чым праз два тыдні праводзіцца другі тур, у якім прымаюць удзел двое кандыдатаў, якія набралі найбольшую колькасць галасоў.

Прэзідэнцкія выбары рэгулююцца ў першую чаргу Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь і Выбарчым кодэксам (ад 2000 года, з апошнімі папраўкамі ад 2010 года). Прававыя рамкі таксама ўключаюць закон “Аб друку і сродках масавай інфармацыі”, закон “Аб масавых мерапрыемствах”, адпаведныя палажэнні Крымінальнага кодэкса, Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях, Грамадзянска-працэсульнага кодэкса, а таксама пастанаўленні Цэнтральная выбарчай камісіі (ЦВК).

¹ Еўрапейская камісія Савета Еўропы дзеля дэмакратыі праз закон (Венецыянская камісія) заявіла тады, што “пытанне, якое тычыцца існавання магчымасці для спадара Лукашэнкі ізноў балатавацца ў якасці кандыдата ў прэзідэнты ў надыходзячых выбарах, з’яўляецца прамым і выразным парушэннем гэтага закона [Канстытуцыі]. Менавіта таму гэтае пытанне нельга вырашаць праз рэферэндум.” Глядзі ‘Заключэнне па рэферэндуме, які адбыўся 17 кастрычніка 2004 года ў Беларусі’, прынятае Венецыянскай камісіяй на 60-ым пленарным паседжанні секцыі №7, [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD\(2004\)029-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)029-e.asp). АБСЕ/БДПЧ ажыццяўляла назіранне за парламенцкімі выбарамі 2004 года, якія праводзіліся адначасова з рэферэндумам, але менавіта за рэферэндумам назіранне не ажыццяўлялася.

² Справаздачы місій АБСЕ/БДПЧ з папярэдніх выбараў у Беларусі: <http://www.osce.org/odihr-elections/14353.html>.

Нягледзячы на тое, што нядаўнія папраўкі, якія былі ўнесеныя ў студзені 2010 года ў Выбарчы кодэкс, былі накіраваныя на выкананне некаторых даўніх рэкамендацый БДПЧ/АБСЕ, прававыя рамкі па-ранейшаму не гарантуюць правядзенне выбараў згодна з абавязацельствамі, якія на сябе ўзялі краіны-ўдзельніцы АБСЕ.³ Пазытыўнымі зменамі былі замена сістэмы атрымання дазволу на правядзенне масавых сходаў на працэдуру двухдзённага папярэдняга паведамлення з боку кандыдатаў ці іх давераных асобаў, а таксама палажэнне, якое дазваляе ажыццяўляць трансляцыю дэбатаў сярод кандыдатаў у дзяржаўных сродках масавай інфармацыі. Папраўкі таксама ўключалі апісанне працэдуры датэрміновага галасавання, у тым ліку ўвядзенне патрабавання складаць пратакол у канцы кожнага дня на працягу пяцідзённага перыяду датэрміновага галасавання.⁴

Аднак нягледзячы на гэтыя паляпшэнні, прававыя рамкі па-ранейшаму не адлюстроўваюць адпаведнасць раней зробленым важным рэкамендацыям БДПЧ/АБСЕ. Прыкладам недахопаў з'яўляецца празмерная роля прэзідэнта ў прызначэнні сябраў Цэнтральнай выбарчай камісіі (ЦВК), адсутнасць празрыстых правілаў прызначэння сябраў тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВК) і ўчастковых выбарчых камісій (УВК), адсутнасць дэталёвай працэдуры падліку бюлетэняў ці патрабавання аператыўна публікаваць папярэднія і канчатковыя вынікі галасавання за кожнага з кандыдатаў.⁵ Прававая база пакідае шмат аспектаў выбарчага працэсу недастаткова прапісанымі. Гэта прывяло да недакладнасцяў пры трактаванні і прымяненні заканадаўства тэрытарыяльнымі і участковымі выбарчымі камісіямі. Спрабуючы патлумачыць існуючыя палажэнні Выбарчага кодэкса, якія тычацца правоў назіральнікаў і датэрміновага галасавання, ЦВК выдала шэраг пастанаўленняў, але не здолела даць дастатковае тлумачэнне.⁶

Правядзенне выбараў

Гэтыя выбары праводзіліся выбарчымі камісіямі трох узроўнях, г. зн. Цэнтральнай выбарчай камісіяй па выбарах і правядзенні рэферэндумаў, 155 ТВК і 6.390 УВК, у тым ліку 44 УВК у дыпламатычных прадстаўніцтвах за межамі Рэспублікі Беларусь.

ЦВК з'яўляецца органам, які працуе на сталай аснове з пяцігадовым тэрмінам мандату.⁷ У яе склад уваходзіць 12 сябраў, шэсць з якіх, у тым ліку старшыня, прызначаюцца Прэзідэнтам і шэсць – Саветам Рэспублікі (верхняй палатай парламента). ЦВК прыняла ўсе пастанаўленні, якія патрабуе Выбарчы кодэкс, у тэрміны, акрэсленыя заканадаўствам, і добра спраўлялася з

³ Асабліва пункты 5.1; 5.10, 6; 7.4; 7.7 Дакумента Капенгагскай нарады і пункт 26 Дэкларацыі Стамбульскага саміта АБСЕ 1999 года. Больш таго, Беларусь з'яўляецца краінай, якая падпісала Міжнародны пакт па грамадзянскіх і палітычных правах яшчэ ў 1968 годзе, ратыфікаваўшы яго ў 1973 годзе. Глядзі таксама «Сумесныя высновы наконт паправак у Выбарчы кодэкс Рэспублікі Беларусь» БДПЧ/АБСЕ і Венецыянскай камісіі Рады Еўропы ад 4 чэрвеня 2010 года: http://www.osce.org/documents/odhr/2010/06/44755_en.pdf

⁴ Іншыя пазытыўныя змены ўключаюць прадстаўленне палітычным партыям ды грамадскім аб'яднанням права вылучаць не менш як адну траціну сябраў ТВК і УВК; права аспрэчваць у судзе адпаведнага ўзроўня супраць рашэнняў, якія тычацца прызначэння сябраў ніжэйшых узроўняў выбарчых камісій; магчымасць аспрэчваць пэўныя рашэнні ЦВК Вярхоўным судзе; увядзенне асабістых фондаў кандыдатаў на правядзенне выбарчай кампаніі;

⁵ Таксама адсутнічае празрыстае апісанне правоў назіральнікаў.

⁶ Пастановы ЦВК № 49 і № 50 (ад 15 верасня 2010 года), № 95 (ад 5 лістапада 2010 года), № 99 (ад 5 лістапада 2010 года) і № 150 (ад 30 лістапада 2010 года). Як прыклад, пастанова № 95 сцвярджае, што “назіральнікам павінна быць дадзена рэальная магчымасць назіраць за падлікам галасоў на выбарчых участках”. Спрабуючы вырашыць канкрэтныя недахопы, дадзенае палажэнне засталася невыразным і патрабуе большай падрабязнасці, што тычыцца правоў назіральнікаў падчас падліку галасоў у дзень выбараў.

⁷ Мандат дзейнай ЦВК канчаецца ў 2012 годзе.

тэхнічнымі аспектамі выбарчага працэсу. Але ЦВК і выбарчыя камісіі ніжэйшага ўзроўню не былі непрадзятымі ў дачыненні да выканаўчай улады.⁸ Восем кандыдатаў накіравалі прадстаўнікоў у ЦВК, але тыя не мелі права голасу пры прыняцці рашэнняў. Такім чынам, гэтая спроба забеспячэння большай празрыстасці не пашырыла ўдзелу палітычных партый у выбарчым працэсе. З адзінкавымі выключэннямі 126 рашэнняў ЦВК па выбарах былі прынятыя адзінагалосна, ніякіх меркаванняў насуперак не было адзначана.

Вылучэнне, што адбылося ўпершыню, па меншай меры адной траціны сябраў ТВК і УВК ад палітычных партый ды грамадскіх аб'яднанняў магло б быць пазытыўным крокам. Аднак адсутнасць фармальным крытэраў адбору сябраў камісій і недахоп дэталёвай працэдуры зменшыла эфектыўнасць гэтага палажэння. Фактычна толькі 0,26 % ад колькасці ўсіх сябраў УВК і 0,7 % ад колькасці ўсіх сябраў ТВК былі прызначаныя ў камісіі ад палітычных партый, якія лічацца апазыцыйнымі.⁹

ТВК ладзілі адукацыйныя сэмінары па працэдурах дня галасавання для старшыняў УВК, намеснікаў старшыняў ды сакратароў. Назіральнікі ад БДПЧ/АБСЕ адзначылі, што адсутнічала аднастайнасць пры тлумачэнні працэдураў падліку галасоў. Пастанаўленне ЦВК на адрас старшыняў УВК, якім была дадзена інструкцыя “прадставіць назіральнікам рэальную магчымасць назіраць за працэдурай падліку”, не было выканана паўсюдна, таму што новае палажэнне ігнаравалася на адным з чатырох адукацыйных сэмінараў, якія наведалі назіральнікі.¹⁰

Рэгістрацыя выбаршчыкаў

Грамадзяне ва ўзросце ад 18 гадоў, якія стала альбо часова пражываюць у краіне, у дзень выбараў маюць права прагаласаваць на тым участку, дзе яны зарэгістраваныя. Выбарчым кодэксам прадугледжана, што асобы, якія рашэннем суда абвешчаныя недзеяздольнымі, прысуджаныя да турэмнага зняволення, а таксама асобы, якія знаходзяцца ў дасудовым зняволенні, ня маюць права голасу. Гэта супярэчыць артыкулу 7.3 Капенгагенскага дакумента, згодна з якім усім поўнагадовым грамадзянам гарантуецца ўсеагульнае і роўнае права ўзяць удзел у выбарах. Згодна з нядаўнім пастанаўленнем ЦВК, грамадзяне, прысуджаныя да зняволення за дробныя ці адміністрацыйныя правапарушэнні атрымалі права аддаць свай голас у перасоваемыя скрыні УВК, якая адказвае за адпаведную выпраўленчую ўстанову.

Адсутнічае цэнтралізаваны рэестр выбаршчыкаў; спісы выбаршчыкаў складаюць мясцовыя выканаўчыя органы на ўзроўні ўчасткаў. Назіральнікі ад БДПЧ/АБСЕ пацвердзілі, што выбаршчыкі мелі магчымасць праверыць сябе ў спісах УВК. Нямногія скарысталіся гэтам правам, бо згодна з Выбарчым кодэксам можна быць далучаным да спісу выбаршчыкаў

⁸ На сваім паседжанні па скаргах 9 лістапада ЦВК выказвала адкрытую падтрымку дзейнаму прэзідэнту. Старшыня ЦВК неаднаразова галосна заяўляла аб сваім захапленні прэзідэнтам Лукашэнкам. Глядзі інтэрв'ю Еўрапейскаму радыё на Беларусі: <http://euroradio.by/ru/1098/reports/43037/?autofresh=1>

⁹ Мясцовыя ўлады прызначылі 2.000 сябраў ТВК і каля 70.000 сябраў УВК без якіх-колечы фармальных крытэраў. Амаль што ўсе намінаваныя ад пра-прэзідэнцкіх арганізацый былі ухваленыя; з агульных 781 намінаваных на узроўні ТВК былі прызначаныя 729 (93 %). Гэта моцна кантрастуе з тым, што з 72 намінаваных ад мяркуемых апазыцыйнымі арганізацый былі прызначаныя ўсяго 14 сябраў (20 %), што складае 0,7 % ад агульнай колькасці сябраў ТВК. Падобная сытуацыя назіралася і ў УВК. З 25.492 намінаваных ад пра-прэзідэнцкіх арганізацый былі ухваленыя 23.689 сябраў (93 %). З агульных 1.073 намінаваных ад мяркуемых апазыцыйнымі арганізацый былі прызначаныя ўсяго 183 сябры (17 %), што складае 0,26 % ад агульнай колькасці сябраў УВК.

¹⁰ Пастанова № 95 унесла папраўкі да пастановаў № 45, якая тычыцца рэгламента УВК. БДПЧ/АБСЕ правяло назіранне за 40 адукацыйнымі сэмінарамі.

нават напрыканцы дня галасавання. Нягледзячы на тое, што гэтае палажэнне робіць магчымым больш шырокі ўдзел, яно не адпавядае міжнародным стандартам добрай практыкі.¹¹ У маштабах краіны не існуе аніякіх механізмам перакросных праверак ці іншых засцерагальных заступаў супраць шматразовага ўнясення ў спісы адных і тых жа выбаршчыкаў.

Намінаванне і рэгістрацыя кандыдатаў

Рэгістрацыя кандыдатаў дазваляла шырокі ўдзел. Кандыдат мог быць вылучаны ініцыятыўнай групай колькасцю не менш за 100 выбаршчыкаў, пры гэтым для падтрымкі вылучэння неабходна было сабраць і падаць не менш як 100 000 сапраўдных подпісаў выбаршчыкаў. Збор подпісаў пачаўся 30 верасня і скончыўся 29 кастрычніка. З 17 першапачаткова зарэгістраваных ініцыятыўных груп 11 падалі сабраныя подпісы ў ЦВК. Папраўкі ў Выбарчы кодэкс далі больш магчымасцяў для збору подпісаў.¹² Усе кандыдаты ў прэзідэнты прызналі, што рэгістрацыя ініцыятыўных груп і збор подпісаў праходзілі ў палепшаных умовах.

ТВК правярылі подпісы ў падтрымку кандыдатаў на прадмет сапраўднасці цягам дзесяці дзён з моманту іх прадстаўлення згодна з працэдурамі, акрэсленымі Выбарчым кодэксам і інструкцыямі ЦВК. Некаторыя з кандыдатаў адзначылі, што працэс праверкі подпісаў быў непразрыстым. Назіральнікам не дазволілі сачыць за ўсімі этапамі працэсу праверкі подпісаў.

18 лістапада ЦВК зарэгістравала дзесяць кандыдатаў: Рыгора Кастусёва, Аляксандра Лукашэнку, Аляксея Міхалевіча, Уладзіміра Някляева, Яраслава Раманчука, Віталія Рымашэўскага, Андрэя Саннікава, Мікалая Статкевіча, Віктара Цярэшчанку і Дзмітрыя Вуса. ЦВК не зарэгістравала Уладзіміра Правальскага з прычыны вялікай колькасці несапраўдных подпісаў.

Атмасфера, у якой праходзіла кампанія

Кампанія пачалася 18 лістапада і ў асноўным была ледзьве заўважнай. Яе прыкметай была адсутнасць аднолькавых правілаў гульні і няроўнасць спаборніцтва паміж дзейным прэзідэнтам і групай дзевяці кандыдатаў.

Адбываліся дэманстрацыі і мітынгі малога і сярэдняга маштабаў, агітацыя ад дзвярэй да дзвярэй і абмежаванае выкарыстанне друкаваных агітацыйных матэрыялаў. Кандыдаты былі абмежаваныя мізэрнымі выбарчымі фондамі¹³ і сутыкаліся з іншымі праблемамі. Напрыклад,

¹¹ The code of good practices in electoral matters of the Venice Commission, 2002 recommends that “In any event polling stations should not be permitted to register voters on election day itself”, p.1.2. iv. [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-e.asp?PrintVersion=True](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp?PrintVersion=True)

¹² Picketing for signature collection occurred in many of those locations that have previously been prohibited by local executives and administrative bodies. See Electoral Code article 45.

¹³ Кожны кандыдат атрымаў дзяржаўнае фінансаванне ў памеры 2300 “базавых велічынь”, каля 19 500 еўра, на друкаваныя матэрыялы. У дадатак, кожны кандыдат мае права адкрываць уласны выбарчы фонд у межах 3 000 базавых велічынь (каля 25 300 еўра). За выключэннем трох кандыдатаў ніхто не атрымаў значных унёскаў.

¹⁴ 13 кастрычніка прэзідэнт Лукашэнка падпісаў указ пра правядзенне Чацвёртага ўсебеларускага народнага схода 6 і 7 снежня. Сход – гэта агульная сустрэча беларускага ўрада са службовымі асобамі ўсіх дзяржаўных ведамстваў і кіраўнікамі прамысловых прадпрыемстваў. Сход быў закліканы прадаставіць прэзідэнту пляцоўку для справаздачы пра дасягненні за перыяд з 2006 па 2010 гг. і сфармуляваць планы на наступныя пяць гадоў. У сходзе прынялі ўдзел каля 2 500 дэлегатаў.

пяцёра кандыдатаў паведамлялі пра складанасці з друкаваннем матэрыялаў, звязаных з выбарамі, сцвярджаючы, што некаторыя друкарны адмаўляліся прымаць замовы на друк з-за ціску з боку службаў дзяржаўнай бяспекі. Паводле паведамленняў, іншыя друкарні выконвалі замовы неабгрунтавана павольна. Назіральнікі адзначалі выпадкі зняцця, пашкоджання і заклеявання абвестак і плакатаў апазіцыі.

Усе кандыдаты вандравалі па краіне і былі здольныя даносіць свае пасланні выбаршчыкам без перашкодаў. Аднак адбылося некалькі інцыдэнтаў, якія сапсавалі атмасферу кампаніі. Напрыклад, 24 лістапада ў Мінску актывіста апазіцыі збілі, калі ён распаўсюджваў улёткі спадара Саннікава. Лідэра незарэгістраванай арганізацыі градзянскай супольнасці “Малады фронт” двойчы затрымалі, і міліцыя канфіскоўвала агітацыйныя матэрыялы за спадара Статкевіча.

Некаторыя кандыдаты скардзіліся на неадпаведнасць некаторых месцаў, вызначаных мясцовымі ўладамі для правядзення кампаніі У большасці выпадкаў іх спробы змяніць гэтыя рашэнні былі паспяховымі. Паводле назіранняў МНВ БДПЧ/АБСЕ, у сельскай мясцовасці мясцовыя ўлады прымянялі больш абмежавальны падыход, чым у абласных цэнтрах і ў Мінску.

МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначыла выпадкі неналежнага выкарыстання адміністратыўнага рэсурсу для агітацыі за дзейнага кіраўніка дзяржавы. Кампанія прэзідэнта Лукашэнкі, што праводзілася ў вялікай ступені ў межах Чацвёртага ўсебеларускага народнага схода,¹⁴ была найбольш заўважнай з кампаній дзесяці кандыдатаў. Ва ўсіх рэгіёнах у якасці офісаў кампаніі прэзідэнта Лукашэнкі выкарыстоўваліся офісы “Белай Русі”, якія знаходзіліся пераважна ў грамадскіх адміністратыўных будынках¹⁵. Службовыя асобы дзяржаўных ведамстваў часта працавалі ў мясцовых штаб-кватэрах кампаніі прэзідэнта. Такая практыка супярэчыць пункту 5.4 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.¹⁶ І наадварот, кандыдаты ад апазіцыі не мелі ўсталяваных структур у рэгіёнах і карысталіся прыватнай маёмасцю ў якасці штаб-кватэр кампаніі.

МНВ БДПЧ/АБСЕ вяла назіранне падчас мерапрыемстваў, што праводзіліся ў межах агітацыйнай кампаніі за дзейнага кіраўніка дзяржавы; іх наведвалі студэнты, выкладчыкі і супрацоўнікі вялікіх прадпрыемстваў, якіх, паводле паведамленняў, заклікалі прыняць удзел.¹⁷ У некалькіх выпадках наведвальнікі пацвярджалі МНВ БДПЧ/АБСЕ, што выкладчыкі іх універсітэтаў, дырэктары ці кіраўнікі аддзелаў па ідэалогіі прадпрыемстваў прасілі іх наведваць мерапрыемствы ў межах агітацыйнай кампаніі дзейнага кіраўніка дзяржавы ўзамен на аплочаны адпачынак. Некаторыя наведвальнікі таксама пацвярджалі, штона іх ціснулі, каб яны аддалі свой голас за дзейнага кіраўніка дзяржавы і прынялі ўдзел у

¹⁵ “Белая Русь” – гэта грамадскае аб’яднанне ў Беларусі, заснаванае 17 лістапада 2007 года. Сярод іншага праграма “Белай Русі” мае на мэце “забяспечваць кіраўніцтву краіны сталую падтрымку ў прадухіленні, раскрыцці і пераадоленні недахопаў у дзейнасці дзяржаўных ведамстваў”. Міністр адукацыі, які цяпер у адпачынку, з’яўляецца кіраўніком штаба дзейнага кіраўніка дзяржавы і старшынёй “Белай Русі”.

¹⁶ Пункт 5.4 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года забяспечвае выразны падзел паміж дзяржавай і палітычнымі партыямі. 29 лістапада 2010 года сустрэча дзейнага кіраўніка дзяржавы са сваімі даверанымі асобамі праходзіла ва ўрадавым будынку ў працоўны час, і яе трансліравалі ў праграме навінаў на тэлеканале АНТ. У цэнтрвыбаркам была пададзена скарга, у якой гэты факт быў расцэнены як парушэнне Артыкула 73 Выбарчага кодэкса, які патрабуе прадастаўлення кандыдатам роўных умоваў для правядзення кампаніі. Аднак цэнтрвыбаркам не палічыў гэтыя дзеянні часткай кампаніі (рашэнні №158 і 159 ад 9 снежня 2010 года).

¹⁷ Большасць супрацоўнікаў дзяржаўных прадпрыемстваў наймаюць на ўмовах 1-гадовага кантракта.

датэрміновым галасаванні. Гэтая практыка супярэчыць пункту 7.7 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.¹⁸

У ходзе кампаніі некаторыя апазіцыйныя кандыдаты заклікалі выбаршчыкаў сабрацца на Кастрычніцкай плошчы ў цэнтры Мінска вечарам у дзень выбараў. 9 снежня Генеральная пракуратура вынесла папярэджанні пецярым апазіцыйным кандыдатам (спадарам Някляеву, Саннікаву, Раманчуку, Рымашэўскаму і Статкевічу).¹⁹ Двое з гэтых кандыдатаў раней ужо былі аднойчы папярэджаныя цэнтрвыбаркамам.²⁰ Нядаўняя заява адміністрацыі прэзідэнта, у якой апазіцыя і грамадзянская супольнасць згадваліся ў сувязі з іх меркаваным намерам учыніць гвалт у дзень выбараў была ўспрынятая апазіцыйнымі кандыдатамі як запалохванне. Напярэдадні выбараў прэзідэнт, міліцыя і КДБ зрабілі падобныя заявы з пагрозамі на адрас магчымых удзельнікаў пратэстаў.²¹

Сродкі масавай інфармацыі

Плюралізм поглядаў што выказваюцца ў СМІ, абмежаваны ў выніку дзяржаўнага кантролю над сеткамі нацыянальнага вяршання і размеркавання друкаваных СМІ. Свабода выказвання абвясчаецца канстытуцыя; ёсць вялікая колькасць СМІ. Аднак выказванне альтэрнатыўных поглядаў на палітычныя падзеі адмежавана прасторай некалькіх прыватных газет, што засталіся, і сродкамі Інтэрнэту.²² Адсутнасць разнастайнасці ў сферы СМІ зменшыла магчымасці выбаршчыкаў рабіць падчас выбарчай кампаніі інфармаваны выбар. Гэта не адпавядала палажэнням пункта 7.8 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.²³

Выбарчы кодэкс гарантуе бясплатнае прадастаўленне эфірнага часу на дзяржаўным тэлебачанні і радыё і бясплатнае размяшчэнне ў друкаваных СМІ, што фінансуюцца дзяржавай. Паводле рашэння цэнтрвыбаркама, што тычылася асвятлення ў СМІ, кожны кандыдат атрымліваў адну гадзіну эфірнага часу і пяць друкаваных старонак (адзін аркуш фармата А3) ў чатырох нацыянальных і сямі абласных газетах.²⁴ Упершыню з 1994 года ў прамым эфіры адзін раз па тэлебачанні і адзін раз па радыё прайшлі дэбаты. Дзейны кіраўнік дзяржавы ў дэбатах удзелу не прымаў.²⁵

¹⁸ Паводле пункта 7.7, краіны-ўдзельніцы забяспечваюць правядзенне кампаніі ў атмасферы справядлівасці ды роўнасці і гарантуюць выбаршчыкам магчымасць аддаць свой голас, не баючыся помсты.

¹⁹ Генеральная пракуратура вынесла папярэджанне на падставе таго, што правядзенне мерапрыемстваў у рамках кампаніі на плошчы забароненае.

²⁰ 30 лістапада цэнтрвыбаркам вынес папярэджанне спадарам Рымашэўскаму і Статкевічу “за парушэнне парадку правядзення масавых мерапрыемстваў падчас выбарчай кампаніі”. 24 лістапада спадары Рымашэўскі і Статкевіч правялі несанкцыянаваны сход на Кастрычніцкай плошчы ў Мінску.

²¹ Заява дзейнага кіраўніка дзяржавы 16 снежня 2010 года.

²² У Беларусі выкарыстанне Інтэрнэту патрабуе ідэнтыфікацыі карыстальніка. Нядаўна падпісаны дэкрэт №60, што мае на мэце рэгуляваць Інтэрнэт, пакуль мае абмежаваны ўплыў на асяроддзе, ва ўмовах якога дзейнічаюць СМІ. Паводле розных ацэнак, часта карыстаюцца Інтэрнэтам ад 10 да 40 адсоткаў насельніцтва. Паводле некаторых афіцыйных крыніц, доступ у Інтэрнэт маюць да 4 мільёнаў чалавек.

²³ Пункт 7.8 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года забяспечвае свабодны доступ да СМІ ва ўмовах адсутнасці дыскрымінацыі ўсім палітычным аб'яднанням і асобам, што жадаюць прымаць удзел у выбарчым працэсе.

²⁴ Рашэнне ЦВК №82 ад 14 кастрычніка 2010 года

²⁵ Аднак насуперак Выбарчаму кодэксу ў абодвух выпадках дэбаты адбываліся не ў прайм-тайм. Паводле Выбарчага кодэкса, эфірны час выдзяляецца і дэбаты праводзяцца ў той эфірны час, калі аўдыторыя тэле- і радыёпраграм найвялікшая. Тэлевізійныя дэбаты 4 снежня, што доўжыліся адну гадзіну, і радыё дэбаты 5 снежня, што доўжыліся адну гадзіну, прайшлі з 17:00 да 18:00. Паводле даследвання “Новак”, праведзенаму ў красавіку 2009 года, найвялікшай аўдыторыя ёсць паміж 19:00 і 21:00 ў выходныя дні. Усе бясплатныя тэлевізійныя прэзентацыі выйшлі ў эфір паміж 19:00 і 20:00.

Некаторыя кандыдаты выкарыстоўвалі той абмежаваны эфірны час, які ім быў выдзелены, для прэзентацыі сваіх платформаў; большыня крытыкавалі прэзідэнта. На тры запыты з боку апазіцыйных кандыдатаў аб прадастаўленні дадатковага эфірнага часу ЦВК адказала адмовай. 6 і 7 снежня эфірныя СМІ размясцілі ў прамым эфіры выступы прэзідэнта Лукашэнкі на Чацвёртым усебеларускім народным сходзе. Падчас вячэрніх праграм навінаў у прайм-тайм АНТ, Першы канал і СТБ размясцілі ў эфіры трохгадзінны выступ з мінімальнымі праўкамі.

Усе кандыдаты, у тым ліку і дзейны кіраўнік дзяржавы, выкарысталі выдзеленую ім прастору ў друкаваных СІ, але прэзентацыю дзейнага кіраўніка дзяржавы размясцілі на першай паласе самых масавых газет, а платформы апазіцыйных кандыдатаў апублікавалі на ўнутраных старонках. Гэтая практыка ёсць парушэннем палажэння Выбарчага кодэкса пра роўнае стаўленне.

Паводле вынікаў маніторынгу МНВ БДПЧ/АБСЕ, усе буйныя каналы нацыянальнага тэлевізійнага вяшчання праявілі выразную прадурасць на карысць дзейнага кіраўніка дзяржавы, прысвяціўшы больш як 89 адсоткаў праграм навінаў у прайм-тайм яго дзейнасці ў межах выбарчай кампаніі і выканання афіцыйных абавязкаў; нават з улікам перавагаў статусу дзейнага кіраўніка дзяржавы гэта высокі паказчык. Іншых кандыдатаў звычайна ўзгадвалі як групу, іх імёны называлі нячаста і ў асноўным прадстаўлялі іх у адмоўным свеце.

Дзяржаўны тэлеканал АНТ прысвяціў асвятленню афіцыйнай дзейнасці прэзідэнта 8 гадзін і 17 хвілін (94 адсоткі часу) ў межах праграм навінаў; усім астатнім кандыдатам было прысвечана 32 хвіліны агулам. Асвятленне дзейнасці прэзідэнта не ўтрымлівала ніякіх адмоўных спасылак, а асвятленне дзейнасці іншых кандыдатаў было пераважна адмоўным і ў некаторых выпадках нейтральным. Нерэгулярна служба навінаў АНТ выпускала пяціхвілінную аўтарскую праграму “Как есть” (“Як ёсць”), якая дыскрэдытавала апазіцыйных кандыдатаў. Асвятленне дзейнасці кандыдатаў падкантрольнымі дзяржаве Першым каналам, Сталічным тэлебачаннем (СТБ) і Радые 1 мела тыя падобныя вынікі: 89-98 адсоткаў часу праграм навінаў прысвячалася дзейнаму кіраўніку дзяржавы.

Усе чатыры фінансаваныя дзяржавай газеты, што сталі аб’ектамі маніторынгу МНВ БДПЧ/АБСЕ, праявілі выразную прадурасць на карысць дзейнага кіраўніка дзяржавы. Варта заўважыць, што “Советская Белоруссия”, газета з найвышэйшым штодзённым накладам у краіне, прысвяціла дзейнаму кіраўніку дзяржавы 91 адсотак свайго палітычнага і звязанага з выбарамі матэрыялу. Асвятленне ў прыватных СМІ было розным. “Комсомольская правда в Беларуси” забяспечвала больш разнастайнае асвятленне, “Народная Воля” і “Наша Ніва” больш асвятлялі дзейнасць апазіцыйных кандыдатаў і востра крытыкавалі прэзідэнта.²⁶

Удзел жанчын

Канстытуцыя і Выбарчы кодэкс прадугледжваюць роўных удзел грамадзян, незалежна ад пола, у выбарчых працэдурах.²⁷ Ніводзін з кандыдатаў не ўключаў гендэрныя пытанні ў свае

²⁶ Штодзённы наклад “Советской Белоруссии” – 400 000 экзэмпляраў, а наклад “Народной Воли”, што выходзіць два разы на тыдзень, – 23 000 экзэмпляраў; наклад штотыднёвіка “Наша Ніва” – 6 500 экзэмпляраў.

²⁷ У 2004 годзе Камітэт па выкараненні ўсіх форм дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын (CEDAW) выказаў занепакоенасць тым, што Канстытуцыя не ўтрымлівае забароны на дыскрымінацыю па

платформы і гэтыя пытанні не ўзнімаліся падчас агітацыйных кампаній. Жанчыны не ўдзельнічалі ў гэтых выбараў у якасці кандыдатаў. Аднак жанчыны добра прадстаўленыя ў выбарчай адміністрацыі; старшыня ЦВК, 25,8 адсотка старшыняў ТВК і 54,6 адсоткаў старшыняў УВК – жанчыны.

Скаргі і апеляцыі

Няма юрыдычных умоваў для поўнага разгляду скаргаў і апеляцый. Любая асоба, што падае скаргу,²⁸ можа падаваць яе ў любы з наступных інстытутаў ці ва ўсе адначасова: выбарчая адміністрацыя, пракуратура і выканаўчыя камітэты.²⁹ Нягледзячы на тое, што скаргі былі пададзеныя своечасова, як правіла, іх не задавальнялі. У цэлым, механізм разгляду скаргаў і апеляцый не забяспечвае належнай працэдуры прававога аспрэчвання, што супярэчыць пункту 5.10 Капенгагенскага дакумента, які больш грунтоўна распрацаваны ў пунктах 18.2-18.4 Маскоўскага дакумента 1991 года.³⁰

Да дня выбараў ЦВК атрымала 421, ТВК – 140, а УВК – 95 скаргаў, апеляцый, прапановаў ці просьбаў аб тлумачэнні. Фармулёўкі Выбарчага кодэкса дазваляюць ЦВК разглядаць спрэчкі, звязаныя з выбарамі, непаслядоўна і непразрыста. Пракуратуры па ўсёй краіне атрымалі 120 скаргаў і просьбаў аб тлумачэнні, звязаныя з выбарамі. У некаторых выпадках пракуратуры давалі тлумачэнні выбарчага заканадаўства ці накіроўвалі асобаў, што падалі скаргі, да іншых інстытутаў. Ні ў адным з выпадкаў скарга не была задаволеная.

Выбарчы кодэкс прадугледжвае калегіяльнасць як базавы прынцып разгляду скаргаў і апеляцый. Кодэкс дазваляе разглядаць скаргі аднаасобна толькі старшыні ЦВК, але гэтай практыкі прытрымліваліся таксама старшыні ТВК і УВК. МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначыла малую колькасць выпадкаў, калі рашэнні прымаліся падчас адкрытых пленарных паседжанняў і на ўзноўні ЦВК, і на ўрознях камісій ніжэйшага ўзроўню. Да дня выбараў ЦВК разгледзела калегіяльна толькі шэсць выпадкаў, а выкананне прынцыпа калегіяльнасці з боку УВК і ТВК змянялася.

Выбарчае заканадаўства неналежна абмяжоўвае тыпы рашэнняў, які можна аспрэчваць у судзе. Рашэнні ЦВК можна аспрэчваць у Вярхоўным судзе як судзе першай інстанцыі толькі ў чатырох выпадках.³¹ Вярхоўны суд атрымаў і разгледзеў адну такую апеляцыю, што тычылася адмовы ў рэгістрацыі кандыдата; яна не задаволеная судом. Юрыдычныя рамкі не дазваляюць аспрэчваць вынікі выбараў.

Унутраныя і міжнародныя назіральнікі

прыкмеце пола ці канкрэтнага палажэння па гендэрнай роўнасці і што Беларусь пакуль не прыняла закон аб гендэрнай роўнасці.

²⁸ Выбарчы кодэкс прызнае права выбаршчыкаў, назіральнікаў, грамадскіх аб'яднанняў, палітычных партый, а таксама кандыдатаў, іх давераных асобаў і патэнцыйных кандыдатаў падаваць скаргі і апеляцыі ў выбарчыя камісіі.

²⁹ Усе скаргі, што тычыліся ўключэння ў ТВК і УВК, былі адхіленыя; некаторыя скаргі, што тычыліся месцаў правядзення агітацыйных мерапрыемстваў, былі задаволеныя.

³⁰ Дакумент Маскоўскай сустрэчы Канферэнцыі КБСЕ па чалавечым вымярэнні, 10 верасня – 4 кастрычніка 1991 года. Паводле Артыкула 5.10 Капенгагенскага дакумента, кожны мае права на эфектыўную працэдуру прававога аспрэчвання адміністрацыйных рашэнняў для таго, каб гарантаваць асноўныя правы і забяспечыць чэснасць прававой працэдуры.

³¹ Адмова ў рэгістрацыі кандыдата, адмова ў рэгістрацыі ініцыятыўнай групы, прызнанне зняцця кандыдата ў прэзідэнты без вартых увагі прычын; прызнанне, што выбары не адбыліся.

Выбарчы кодэкс дазваляе ўнутранае і міжнароднае назіранне. Прадстаўнікі грамадскіх аб'яднанняў, палітычных партый, груп грамадзян, працоўных калектываў і сродкаў масавай інфармацыі маюць права накіроўваць назіральнікаў, наведваць паседжанні камісій і назіраць за працэдурамі ў дзень выбараў. Рашэнне, прынятае ЦВК, зрабіла лягчэйшай акрэдытацыю унутраных назіральнікаў для наведвання УВК без папярэдняга паведамлення.

Па стане на 16 снежня, агульная колькасць зарэгістраваных пры ЦВК, ТВК і УВК унутраных назіральнікаў дасягнула 27 000. Агульная колькасць назіральнікаў, накіраваных найбольш вядомай арганізацыяй унутраных назіральнікаў “Праваабаронцы за свабодныя выбары” складала 680 чалавек. Більшыня назіральнікаў былі накіраваныя няўрадавымі арганізацыямі, што падтрымліваюць дзейнага кіраўніка дзяржавы.³² Агульная колькасць міжнародных назіральнікаў, акрэдытаваных ЦВК, у тым ліку назіральнікаў БДПЧ/АБСЕ, ПА АБСЕ, СНД і ПА СНД, складала 1032.

Датэрміновае галасаванне (14-18 снежня)

Выбарчы кодэкс прадугледжвае пяцідзённы перыяд датэрміновага галасавання. Нядаўнія папраўкі ў Выбарчы кодэкс уключалі патрабаванне таго, каб напрыканцы кожнага дня папярэдняга галасавання пратакол галасавання складаўся і вывешваўся на выбарчым участку. У дадатак да апячатвання урн з бюлетэнямі на ноч, ЦВК вырашыла, што урны з бюлетэнямі трэба таксама апячатваць на дзве гадзіны перапынку паміж дзвюма штодзённымі сесіямі галасавання. Аднак ЦВК адмовілася дазволіць назіральнікам заставацца на выбарчых участках на ноч, разам з прызначанымі ахоўнікамі-міліцыянтамі.

Да пачатку перыяду датэрміновага галасавання назіральнікі МНВ БДПЧ/АБСЕ паведамлялі пра выпадкі, калі высокапастаўленыя службовыя асобы заклікалі сваіх падначаленых і ў многіх выпадках студэнтаў прыняць удзел у датэрміновым галасаванні ўзамен на адпачынак.³³ Паводле ЦВК, агульная колькасць удзельнікаў датэрміновага галасавання складала 23,1 адсотка ад меркаванай колькасці выбаршчыкаў. МНВ БДПЧ/АБСЕ сістэмна назіралі за датэрміновым галасаваннем на ўсёй тэрыторыі краіны на працягу апошніх трох дзён датэрміновага галасавання. Агульная колькасць пададзеных справаздач па выніках назірання складала 2 235. У цэлым, датэрміновае галасаванне праходзіла спакойна і арганізавана, у прысутнасці не менш як 2 сябраў УВК (мінімальная колькасць паводле закона) і пры наяўнасці ўсіх выбарчых матэрыялаў. У цэлым, сябры УВК супрацоўнічалі з назіральнікамі БДПЧ/АБСЕ. Аднак у 9,7 адсотках выбарчых участкаў, на якіх праводзілася назіранне, магчымасці назіральнікаў ажыццяўляць назіранне за працэдурамі галасавання былі абмежаваныя. На 6,8 адсотка выбарчых участкаў, на якіх праводзілася назіранне, прысутнічалі староннія асобы і ў некаторых выпадках умешваліся ў дзейнасць УВК.

Назіральнікі БДПЧ/АБСЕ паведамлялі пра тое, што сябры УВК не маюць выразнага разумення таго, як запаўняць пратаколы датэрміновага галасавання. Некаторыя ўпісвалі агульныя лічбы пададзеных галасоў, іншыя ўпісвалі лічбы за кожны дзень. Практычна ўсе назіральнікі БДПЧ/АБСЕ паведамлялі пра дрэнную якасць урн для бюлетэняў; урны былі розныя па фармаце. Таксама былі адзначаныя кепская якасць пячатак і адсутнасць

³² 3 39 096 унутраных назіральнікаў, акрэдытаваных да 14 снежня, агульная колькасць 20 715 былі накіраваныя няўрадавымі арганізацыямі, што падтрымліваюць дзейнага кіраўніка дзяржавы (Федэрацыяй прафсаюзаў Беларусі, Беларускім рэспубліканскім саюзам моладзі, “Белай Руссю”, Беларускім рэспубліканскім аб'яднаннем ветэранаў).

³³ Назіральнікі БДПЧ/АБСЕ паведамлялі пра выпадкі, калі кіраўнікі ўпраўленняў па ідэалогіі заклікалі супрацоўнікаў і студэнтаў адпаведных устаноў галасаваць датэрмінова і за дзейнага кіраўніка дзяржавы, напрыклад, у Магілёўскай вобласці, Слуцку, Рэчыцы і Мінску.

спецыяльных элементаў абароны на паперы бюлетэняў. У некаторых выпадках урны для бюлетэняў не апячатвалі належным чынам ці пячатка не заставалася некранутай.

Дзень выбараў

Участкі для галасавання адкрыліся своєчасова без буйных працэдурных недахопаў. Нягледзячы на тое, што агульная ацэнка працэса галасавання на 94,2 адсотка участкаў для галасавання (УГ), на якіх праводзілася назіранне, вагалася ад “добра” да “вельмі добра”, у 11,2 адсотка выпадкаў ацэнкі назіральнікамі празрыстасці працэсу вагаліся ад “сярэдне” да “вельмі кепска”. На 9,3 адсотка ўчасткаў для галасавання, на якіх праводзілася назіранне, здольнасць назіральнікаў весці назіранне была абмежаваная. У некаторых выпадках сябры УВК не супрацоўнічалі ў дастатковай ступені.

Сітуацыя змянілася падчас падліку галасоў: паводле назіральнікаў, агульная ацэнка правядзення падліку галасоў вагалася ад “кепска” да “вельмі кепска” на 46 адсотках участкаў для галасавання, на якіх праводзілася назіранне. Падлік пераважна праводзіўся ў цішыні і непразрыста, што моцна падарвала давер да працэдуры падліку. У назіральнікаў не было сапраўднай магчымасці весці назіранне за працэсам падліку на 32 адсотках участкаў для галасавання, на якіх праводзілася назіранне, і іх здольнасць весці назіранне за працэсам падліку была абмежаваная ў 66 адсотках участкаў для галасавання, на якіх праводзілася назіранне. У некаторых выпадках староннія асобы кіравалі падлікам, а афіцыйныя пратаколы вынікаў былі падпісаныя сябрамі УВК да падліку. Назіральнікі адзначылі прыкметы ўкідвання бюлетэняў на 14 з гэтых УГ. Працэдуры, якія сталі аб’ектамі назірання, не забяспечвалі празрысты і падсправаздачны падлік галасоў і не адпавядалі пункту 7.4 Капенгагенскага дакумента АБСЕ.

Занясенне вынікаў галасавання ў пратаколы ў ТВК было арганізавана добра. Аднак здольнасць некаторых назіральнікаў весці назіранне была абмежаваная, і яны не маглі выразна бачыць, як праходзіў гэты працэс. У некаторых выпадках назіральнікі паведамлялі, што лічбы, занесеныя ў пратаколы УВК, мяняліся па прыбыцці ў ТВК.

На працягу дня выбараў МНВ БДПЧ/АБСЕ атрымлівала вартыя даверу паведамленні пра колькасць затрыманняў і арыштаў, што павялічвалася па ўсёй краіне. Каля 400 чалавек былі затрыманыя па ўсёй краіне на разнастайных падставах; сярод іх кандыдаты, актывісты, журналісты і прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці. Некаторых кандыдатаў у прэзідэнты збілі; месца знаходжання некаторых з іх невядомае. Падзеі, што адбыліся пасля дня выбараў, паставілі пад сумнеў адданасць уладаў фундаментальнаму прынцыпу свабоды сходаў, якая ўяўляе неад’емны міжнародны выбарчы стандарт паводле пункта 9.2 Капенгагенскага дакумента АБСЕ ад 1990 года.³⁴ На працягу дня выбараў у Беларусі былі недаступныя шэраг буйных міжнародных рэсурсаў, напрыклад, Gmail, hotmail і г.д., а таксама некалькі беларускіх вэб-сайтаў, у тым ліку charter97.org, euroadio.by, gazetaby.com, zapraudu.info.

***Ангельская версія з’яўляецца адзіным афіцыйным дакументам,
аднак гэтая заява таксама перакладзеная на расейскую і на беларускую.***

³⁴

Паводле ЦВК, ад 20:00 прымяняюцца палажэнні закона аб масавых мерапрыемствах, а не Выбарчы кодэкс, і правядзенне такіх мерапрыемстваў патрабуе папярэдняга атрымання дазволу.

Міжнародная місія па назіранні за выбарамі

Рэспубліка Беларусь, выбары прэзідэнта, 19 снежня 2010 года

Справаздача аб папярэдніх выніках назірання

Інфармацыя пра місію

Місія АБСЕ/БДПЧ па назіранні за выбарамі, у якую ўваходзяць 14 экспертаў, размешчаных у Мінску і 40 доўгатэрміновых назіральнікаў, размешчаных па ўсёй Беларусі, распачала сваю працу 15 лістапада ў Мінску.

На дзень выбараў у краіне знаходзіліся 454 назіральнікі, у тым ліку 62 сябры дэлегацыі Парламенцкай асамблеі АБСЕ. Назіральнікі прыехалі з 47 краінаў-удзельніцаў АБСЕ. За ходам датэрміновага галасавання, якое пачалося за 5 дзён да дня выбараў, назіранне вялося на 860 участках для галасавання. Уласна ў дзень выбараў назіранне за галасаваннем вялося на больш як 960 участках для галасавання з агульнай колькасці 6390. За працэсам падліку галасоў назіранне вялося на 162 участках для галасавання, ў той час як за працэсам унясення вынікаў галасавання ў пратакол назіралі на паседжаннях усіх 155 ТВК.

Спадар Тоні Лойд (Вялікабрытанія), кіраўнік дэлегацыі Парламенцкай асамблеі АБСЕ, прызначаны дзейным старшынём АБСЕ, узначаліў місію кароткатэрміновых назіральнікаў. Спадар пасол Герт-Хінрых Арэнс (Германія) ўзначальвае місію АБСЕ/БДПЧ па назіранні за выбарамі.

Назіральнікі хацелі б выказаць падзяку Міністэрству замежных спраў Рэспублікі Беларусь за своечасовае запрашэнне да назірання за выбарамі, Цэнтральную выбарчую камісію за яе садзейнічанне і прадастаўленне дакументаў для акрэдытацыі, а таксама іншым дзяржаўным і мясцовым уладам за іх садзейнічанне падчас працэсу назірання. Назіральнікі таксама хацелі бы выразіць удзячнасць Офісу АБСЕ ў Мінску, амбасадам і міжнародным арганізацыям, акрэдытаваным у Беларусі, за іх садзейнічанне і падтрымку.

За дадатковай інфармацыяй звяртайцеся, калі ласка, да:

- спадара пасла Герта-Хінрыха Арэнса, старшыні МНВ АБСЕ/БДПЧ у Беларусі (+375-17-209-73-88);
- спадара Йенса Хагэн-Эшэнбэхера, прэс-сакратара АБСЕ/БДПЧ ці да спадара Арміна Рабітша, старэйшага дарадцы па выбарах (+48-22-520-06-00);
- Петры Язковай з Парламенцкай асамблеі АБСЕ па тэл. +375 29 3951797 ці +45 6010 8173, petra@oscepa.dk

Адрас МНВ АБСЕ/БДПЧ:

Гатэль Беларусь, 7 паверх
220002, Беларусь, Мінск, вул. Старажоўская, 15
Тэл.: +375 17 209 7388
Факс: +375 17 209 7390
